

Poczta a Poczta Kasa Oszczędności

Marek Zbiński

Poczta Kasa Oszczędności w Polsce była w chwili swojego powstania najmłodszą tego typu instytucją w Europie. Podstawę prawną działalności P.K.O. stanowił dekret Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919 r., który powoływał P.K.O., jako „Państwową Instytucję obrotu pieniężnego”, podległą Ministrowi Poczt i Telegrafów i bez odrębnej osobowości praw

Ryc. 1. Przesyłka polecona z warszawskiej centrali P.K.O. do Wiednia z 25.07.1919 r., z okresu podległości Ministerstwu Poczt i Telegrafów. Jako przesyłka zagraniczna nie była ona zwolniona z opłaty pocztowej.

Opłata: za list zagraniczny 50 fen i polecenie 25 fen (25.02.-30.09.1919). Koperta – druk służbowy nr 60.

Dopiero ustawa z dnia 19 maja 1920 r. nadała tej instytucji osobowość prawną, a kierownictwo powierzyła Prezesowi odpowiedzialnemu bezpośrednio przed Prezesem Rady Ministrów. Jest to o tyle ważne, że nazwa Poczta Kasa Oszczędności może sugerować podległość resortowi poczty. W myśl postanowień ustawy P.K.O. była instytucją państwową, podległą Ministrowi Skarbu, posiadającą własny majątek, a jej głównymi zadaniami było gromadzenie wkładów oszczędnościowych, prowadzenie obrotu czekowego w kraju i zagranicą oraz przyjmowanie ubezpieczeń na życie [2].

W pierwszych czterech latach swej działalności P.K.O. poszukiwała skutecznych form organizacji i działalności. Charakterystycznym dla tego okresu była dominacja obrotu czekowego nad obrotem oszczędnościowym, co było do pewnego stopnia usprawiedliwione rosnącą wówczas inflacją. Działalność kredytowa, która nie odpowiadała charakterowi tej instytucji, nie przyniosła sukcesów, a nawet straty. Okresem owocnym w działalności były dopiero lata 1928-1932, czyli całkowita stabilizacja form organizacyjnych, wszechstronne ich udoskonalania, a wreszcie olbrzymia ekspansja i rozwój instytucji.

W działaniach P.K.O. poważną i wszechstronną rolę odgrywały urzędy pocztowe. Zgodnie z art. 5. ustawy [2] wszystkie urzędy pocztowe w Polsce były zbiornicami Pocztywnej Kasy Oszczędności. Ich funkcjonowanie podlegało przepisom wydawanym przez Ministra Poczt i Telegrafów na wniosek Prezesa P.K.O. Nie ograniczało się ono jedynie do działalności oszczędnościowej P.K.O., lecz obejmowało w pewnym zakresie ubezpieczenia i obrót czekowy.

Wielka liczba tzw. zbiornic – w postaci setek urzędów pocztowych rozsianych na terenie całego kraju – stwarzała gęstą sieć placówek, dzięki którym P.K.O. docierała swą akcją oszczędnościową do najodleglejszych zakątków Polski. Aczkolwiek pod względem kwotowym wypłaty i wpłaty na książeczki P.K.O. uskuteczniane na pośrednictwie urzędów pocztowych były z reguły niewielkie, to jednak ze względu na ich znaczną ilość, stanowiły bardzo poważny udział w działalności oszczędnościowej instytucji.

O ówczesnych relacjach między Zarządem Poczt i Telegrafów a P.K.O. trzeba mówić o wzajemności usług i świadczeń. Punktem ciężkości w tych działaniach była wspólna pionierska praca, jaką spełniały P.K.O. i urzędy pocztowe (w charakterze czy to zbiornic, czy też agencji ubezpieczeniowych) w procesie podniesienia dobrobytu społeczeństwa i uświadomienia ekonomicznego szerokich warstw ludności. Wspólnym celem urzędników P.K.O. i pracowników poczty była praca w kierunku ugruntowania potęgi gospodarczej

państwa, zgodnie ze słowami Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Prof. Ignacego Mościckiego: „Naród, w którym oszczędzanie stało się przyzwyczajeniem każdego obywatela, buduje swe gospodarstwo na najtrwalszym fundamencie” [1].

Obrót czekowy był najtańszą i najszybszą formą przekazywania dowolnych kwot w granicach swego wkładu czekowego do odbiorców we wszystkich miejscowościach w Polsce. Uczestnikiem tego obrotu mogła zostać każda osoba fizyczna lub prawna.

Słona 1. Wzór druku Nr. 1.
Przed wypełnieniem należy uwzględnić uwagi na odwrotnej stronie!

ZGŁOSZENIE PRZYSTĄPIENIA DO OBROTU CZEKOWEGO.
Zgłoszenie niniejsze należy składać w Urzędzie Pocztowym lub nadstawić pocztą do P.K.O. Tożsamość osoby winna być wykazana odpowiednimi dokumentami, wzgl. podpisany na zgłoszenie winno być formalnie legalizowane.

DO POCZTOWEJ KASY OSZCZĘDNOŚCI W WARSZAWIE.
Przystępując niniejszem do obrotu czekowego Pocztovej Kasy Oszczędności w Warszawie, na warunkach obowiązujących uczestników tego obrotu, oraz wyrażając zgodę na umieszczenie mego nazwiska i konta w spisie uczestników obrotu czekowego, proszę sponym o otwarcie konta na:

Właściciel konta: _____
Siedziaba (stała): _____

Adres dla przysyłek listowych Pocztovej Kasy Oszczędności do właściciela konta
Imię i nazwisko _____
Zawód _____
Mieszkanie _____
Wpłacając składkę zawiązkową w wysokości _____ Zł. 10 gr. — jednocześnie zamawiam (ty):
— książeczek czeków kasowych wyciętnic na okaziciela (po 50 szt., cena za egz. Zł. 2,50) —, razem
— książeczek czeków przelewowych (po 50 sztuk, cena za egz. Zł. 3.—) —, razem
— blankietów nadawczych (cena za 100 sztuk Zł. 1,50) razem
— kopert do wysyłki czeków (cena za 50 sztuk Zł. 0,80) razem
— spis uczestników obrotu czekowego z przysyłką _____ „ 4 „ 80
— egzemplarz „Przepisów o obrocie czekowym” _____ „ 50
Razem _____ Zł. _____ gr. _____
Kwotę powyższą wpłacono datą blankietem nadawczym w _____ dnia _____ 19 _____ r.

Swierdzenie tożsamości osoby przez Urząd Pocztowy:
a) Zgłaszający jest osobą znaną urzędnikowi pocztowemu.
b) Zgłaszający udowodnił tożsamość następującym dokumentem: _____
Urząd (władza), liczba i data wystawienia: _____
(Nieodpowiednie skreślić!)
_____ da _____ 192 _____ r.
Pobito urz. pocztowego _____
Właściciel podpis: _____
(firmowy podług rejestru, statutu etc. ewent. pod pieczęcią)
Wszystkich druków, dotyczących obrotu czekowego, dostarcza wyłącznie P. K. O.
Używanie druków prywatnego nakładu jest niedozwolone
Druk Nr. 100

Ryc. 2. Pierwsza (z dwóch) strona zgłoszenia. Druk nr 100.

Wystarczyło wypełnić formularz zgłoszenia dostępny w placówkach P.K.O. i w każdym urzędzie pocztowym (Ryc. 2), uiszczyć tzw. wkładkę zawiązkową w wysokości 10 zł z drobnym naddatkiem na koszty zamówionych druków (czeków i blankietów nadawczych) oraz niezbędnych opłat pocztowych.

Wpłaty na konta czekowe P.K.O. mogła dokonywać każda osoba za pomocą blankietów nadawczych (druk nr 105), przekazów pocztowych lub przelewu z własnego konta czekowego. Blankiety były dostępne we wszystkich urzędach pocztowych.

POTWIERDZENIE DLA WPŁACAJĄCEGO. Wzór Nr. 2. DOWÓD WPŁATY. DOWÓD WPISU.

Dnia _____ 192 _____ r. Wpłatę Zł. _____ gr. _____
przyjęto wpłatę Zł. _____ gr. _____
złoty(ych) _____
uskutecznił(a) _____
w _____
na konto czekowe w Pocztovej Kasie Oszczędności Nr. 500.000
Właściciel konta: _____
ANTONI OLSZEWSKI
LÓDŹ
Poczt. oszczędn. pocztowego.
Dnia _____ 19 _____
na konto Nr. 500.000
na konto Nr. 500.000
dnia _____ 19 _____
Urząd pocztowy ma dowód wpłaty wraz z dowodem wpisu odliczyć i przesłać w wykazem dziennym do Pocztovej Kasy Oszczędności.
Wypłatę ma wpłacający wyśłać i czepić.

Ryc. 3. Blankiet nadawczy (druk nr 105) w wydrukowanym numerem konta i nazwiskiem (firmą) właściciela. Istniały także blankiety czyste, bez tych informacji (druk nr 106).

Honorowano także wcześniejsze wzory tych formularzy. Na odwrocie odcinka „dowód wpłaty” można było przesłać właścicielowi konta pisemne informacje dotyczące szczegółów dokonanej wpłaty. Korespondencja ta podlegała dodatkowej opłacie znaczkami, jak za kartkę pocztową.

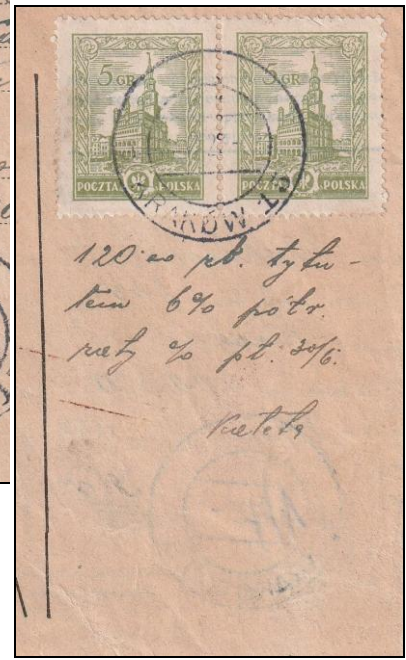
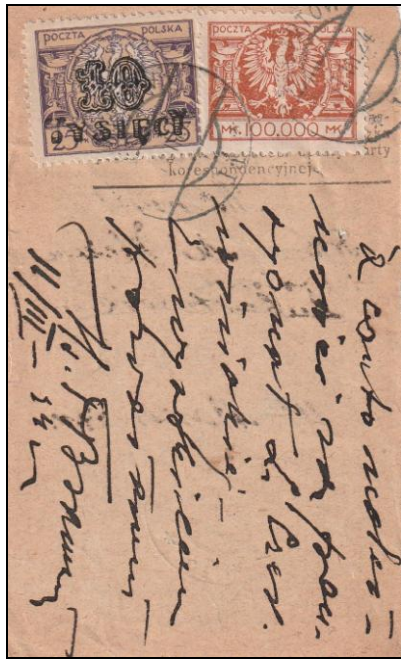
DOWÓD ZŁOŻENIA.

Wkładkę _____ f. _____
K. 3255 h. _____
uskutecznił(a) Delegacja
Ks. B. K. Jura vs. Jura
Smolawa
w Jeziernej
w szachownicach polskich
na konto Nr. 141.242
dnia 14/12 1919
Poczta pocztowa 141 W
Urzednik pocztowy ma ten blankiet odłączyć i posłać z wykazem dziennym do P. K. O. w Warszawie.
D. Nr. 105.

Miejsce na pisemne relacje do właściciela konta za przyłączeniem: znaczka pocztowego na 15 f. lub 15 h.

Na rachunek P.K.O. 141
W Warszawie na salarjusz
wianę sta bysta, sal
Jmewystawa cysta, osem
uprząm się razem rariawo
mied.
Delegacja K.B.K.
Jezierna 14/12 1919
Ks. Jan Jura
POCZTA POLSKA

Ryc. 4 i 5. Korespondencja na odwrocie blankietu (na kwotę 3255 koron) z grudnia 1919 r. Opłata jak za kartkę 15 hal.

Ryc. 6 i 7. Korespondencja na odwrocie blankietu (na kwotę 60 milionów marek polskich) ze szczytowego okresu inflacji z marca 1924 r. Opłata 110 tys. marek polskich.

Ryc. 8 i 9. Korespondencja na odwrocie blankietu (na kwotę 120 zł) z okresu po reformie walutowej z czerwca 1927 r. Opłata jak za kartkę pocztową 10 gr.

Wypłaty gotówki dokonywane były za pomocą czeków, do wysokości aktualnego posiadanego na koncie pokrycia. Czeki zaopatrzone były w numer i nazwę konta oraz adres właściciela i wydawane w książeczkach po 50 sztuk.

Ryc. 10. Blankiet czeku kasowego (druk nr 103a).

W użyciu były trzy rodzaje czeków: kasowe (do podejmowania gotówki w kasie Oddziału P.K.O.), przekazowe (do wypłat gotówkowych w urzędach pocztowych) oraz przelewowe (do zapisaania kwoty na dobro innego konta czekowego).

Ryc. 11. Blankiet czeku przelewowego (druk nr 103).

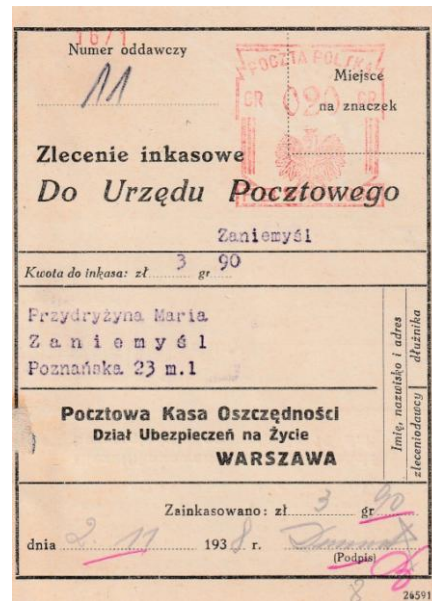
Czeki kasowe (druk nr 103a) były czekami na okaziciela. Jeśli kwota miała trafić na inne konto czekowe, należało wypełnić blankiet czeku przelewowego (nr 103).

Na odwrocie czeku przelewowego wystawiający mógł przekazać informację z dodatkowymi szczegółami. Korespondencja ta podlegała również opłacie znaczkami, ale inaczej niż w przypadku blankietów nadawczych (druk nr 105), na przedniej stronie blankietu czekowego.

Ryc. 12 i 13. Korespondencja na odwrocie blankietu czekowego (na kwotę 19 zł) z grudnia 1927 r. Stempel Oddziału P.K.O. w Katowicach. Opłata jak za kartkę 15 gr.

Trzecią, ważną gałęzią działalności P.K.O. była sprzedaż ubezpieczeń na życie. Regulowanie składek odbywało się też za pomocą „zleceń inkasowych”, w formie zbliżonej do formularzy pocztowych nr 116.

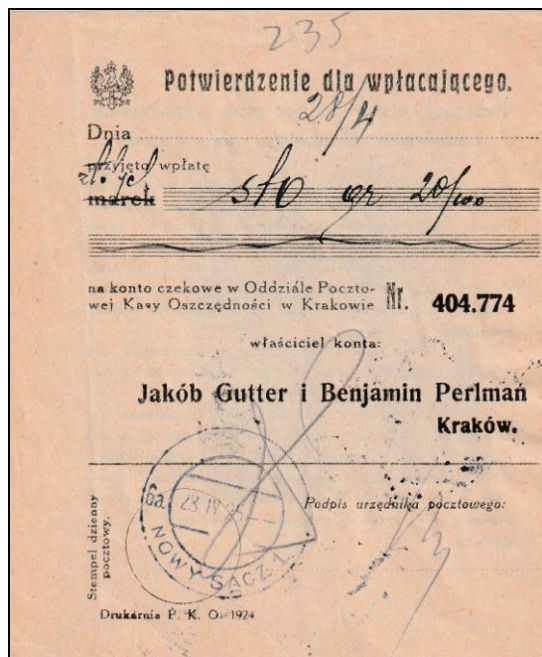

Ryc. 14. Formularz do uiszczenia składki za ubezpieczenie na życie w P.K.O. z listopada 1938 r. Opłata 20 gr. Sygnatura w prawym dolnym narożniku sugeruje druk nakładem P.K.O.

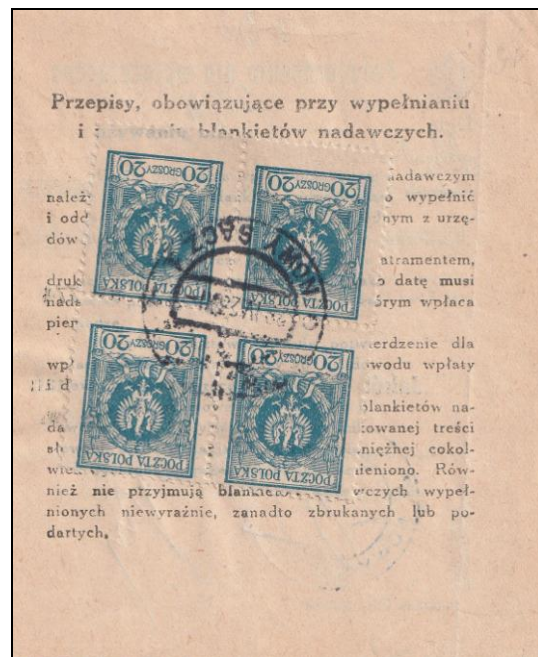
Na koniec roku P.K.O. wydawało drukiem i przysyłało spis wszystkich uczestników obrotu czekowego.

Wszystkie informacje dotyczące obrotu czekowego P.K.O. zaczerpnięto z broszury informacyjnej wydanej w 1928 r.[3]. Była ona przesyłana każdemu uczestnikowi tego obrotu jako instrukcja posługiwania się tym systemem.

Opłaty znaczkami pocztowymi na drukach wydawanych przez P.K.O. spotykamy również na przekazach pieniężnych. Kwoty z tych przekazów doręczane były do rąk adresata lub na jego konto w P.K.O. za opłatą wg ich wysokości.

Ryc. 15 i 16. Przekaz w wysokości 100,20 zł z kwietnia 1925 r. na konto czekowe - nakładem Drukarni P.K.O. z 1924 r. (sygnatura u dołu). Opłata za przekaz - 80 gr od przesłanej kwoty 100-250 zł, wg taryfy pocztowej.

Pocztowa Kasa Oszczędności wprowadziła także inne formularze, m.in. na początku lat trzydziestych adresy pomocnicze dla paczek za pobraniem, którego kwota była przekazywana bezpośrednio na konto w P.K.O. [4]. Formularze te przypominają łudząco odpowiedniki wydawane przez MPiT.

Tak więc w okresie 1920-1939 użycie w obrocie pocztowym niektórych blankietów Pocztowej Kasy Oszczędności niosło za sobą opłatę, która uwidoczniła się w ówczesnych taryfach pocztowych [5]. Krajowa korespondencja instytucji Pocztowa Kasa Oszczędności oraz przesyłki do niej adresowane były zwolnione z opłat pocztowych [2].

Wszystkie wykorzystane walory pochodzą z kolekcji autora.

Literatura

- [1] na podstawie Przeglądu Pocztowego nr 5/1933;
- [2] Ustawa o Pocztowej Kasie Oszczędności, Dziennik Ustaw RP, nr 48 z 1920 r., poz. 297;
- [3] „Przepisy o obrocie czekowym Pocztowej Kasy Oszczędności”, Warszawa 1928 r. wraz ze wzorami druków;
- [4] Tomasz Binkiewicz i Hans Vogels „Adresy pomocnicze krajowe z przekazem pobraniowym z wydania PKO”, Filatelista, nr 11/2020 r.;
- [5] Marek Zbiński „Polskie taryfy pocztowe 1918-1939”, Poznań 2003 r.

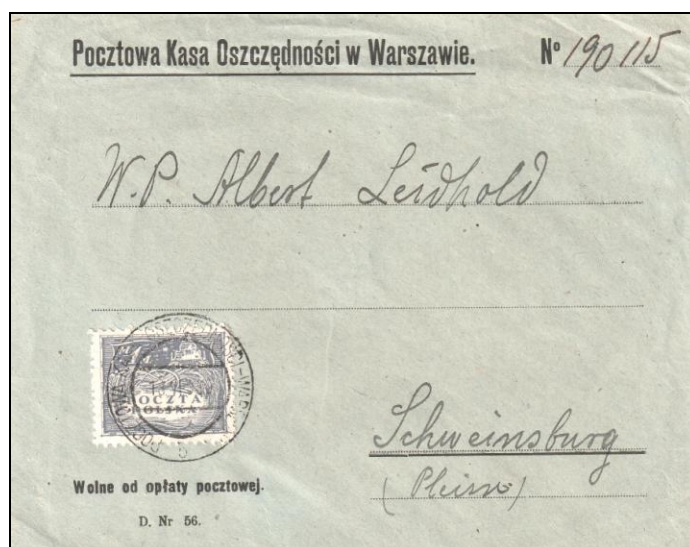
♦♦♦

Pocztowy charakter przesyłek Pocztowej Kasy Oszczędności

Marek Zbiński

Inspiracją do napisania tego artykułu był krótki komentarz otrzymany po moim artykule w „Przeglądzie filatelistycznym” [1] od uznanego fachowca w zakresie historii poczty, który napisał w mailu: „słyszałem już od kilku osób, że przesyłek z datownikiem i R-ką P.K.O. nie wolno pokazywać w ekspozycji”. Z jednej strony ucieszyłem się z faktu, że temat Pocztowej Kasy Oszczędności i jej przesyłek interesuje większy krąg kolekcjonerów, z drugiej, zadziwiła mnie ta arbitralna i dziwaczna interpretacja zasad wystawiennictwa. Nie pretenduję w najmniejszym stopniu do bycia specjalistą lub badaczem w zakresie Pocztowej Kasy Oszczędności, a walory (przesyłki oraz druki i formularze), które prezentuję, są owocem długiego okresu zainteresowania obrotem pocztowym i taryfami okresu międzywojennego.

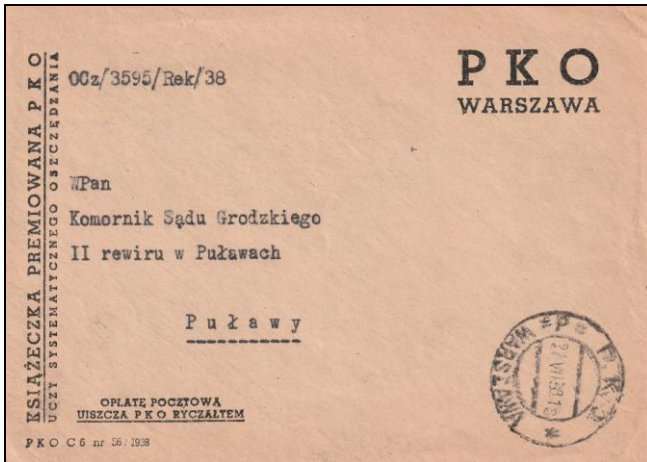
Krajowe i zagraniczne przesyłki P.K.O. w okresie międzywojennym są bez wątpliwości przesyłkami pocztowymi. Z tego względu ich wystawianie w kategorii „historia poczty” jest jak najbardziej uzasadnione. Mówi o tym m.in. art. 2 Regulaminu Specjalnego Oceny Ekspozycji na wystawach Konkursowych w klasie HP: „Ekspozycja historii poczty składa się z materiału stanowiącego przesyłki z obiegu oficjalnej, lokalnej lub prywatnej poczty” [2]. P.K.O. prowadziła w owym czasie w wyjątkowo aktywnej i obustronnie korzystnej współpracy z Poczta Polska, o czym pisałem już we wspomnianym artykule.

Ryc. 1. Przesyłki zagraniczne (w odróżnieniu do krajowych – patrz: informacja wydrukowana na kopercie) podlegały w pocztkowym okresie zwyczajowej opłacie. List zwykły w obrocie zagranicznym z 18.06.1920 r. – opłata 1,00 mkp.

Krajowe przesyłki pocztowe związane z obrotem pieniężnym prowadzonym przez P.K.O. (w tym wyciągi z kont) były w początkowym okresie zwolnione z opłat (Ryc. 1). W „Instrukcji dla urzędów pocztowych” z 1921 r. czytamy m.in. „Wszelka korespondencja P.K.O i do P.K.O., zarówno zwykła jak i polecona, wolna jest od opłaty pocztowej” [3].

W latach późniejszych zwolnienie to zastąpiono opłatą ryczałtową regulowaną przez P.K.O.

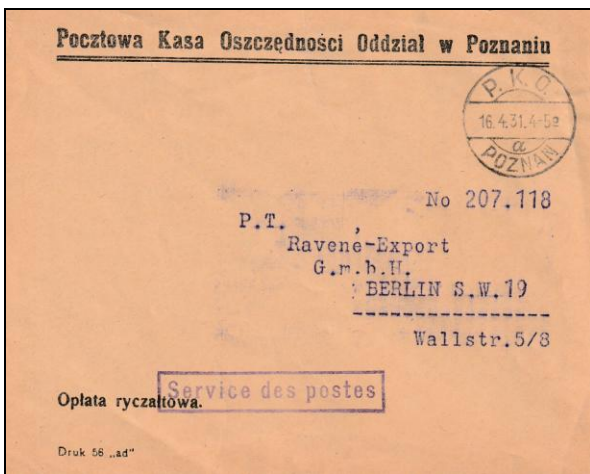
Ryc. 2. W późniejszym okresie przesyłki krajowe P.K.O. przestały być bezpłatne, opłacane były ryczałtem.

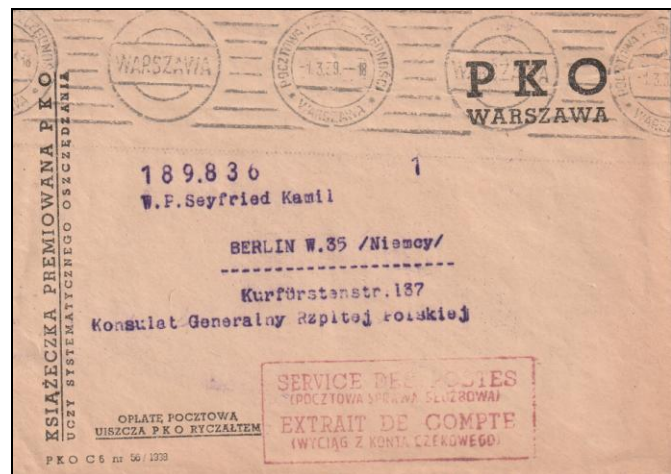
Ryc. 3. Koperta P.K.O. dla listów zleceń z 1928 r. Na przesyłce datownik P.K.O. Warszawa.

Wraz z wprowadzeniem w 1925 roku nowej usługi pocztowej – listów zleceń, P.K.O. brała w tych operacjach zauważalną rolę. Wprowadziła nawet swój odrębny druk (nr 56 ZL).

Przesyłki zagraniczne (w większości wyciągi z kont) w następnych latach były traktowane jako pocztowe przesyłki służbowe zwolnione z obowiązku opłaty. Tekst na kopertach dotyczył ryczałtowo opłacanych przesyłek krajowych.

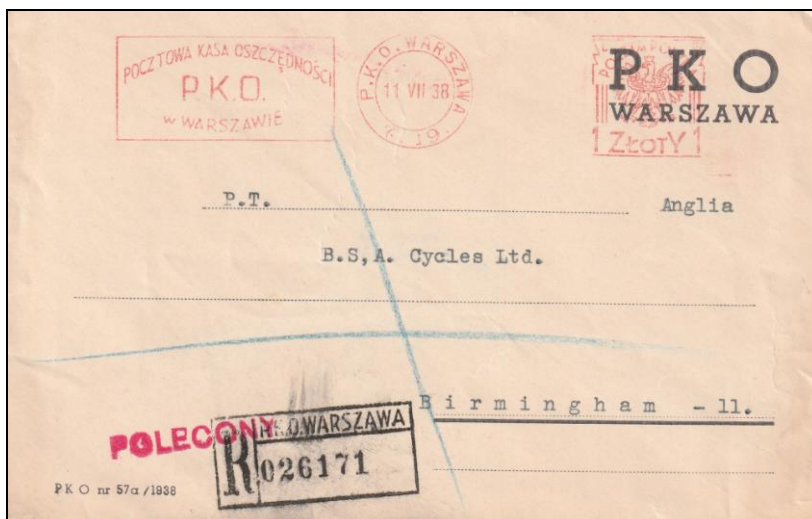

Ryc. 4. Pocztowa przesyłka służbowa z wyciągiem z konta do klienta w Berlinie (1931 r.).

Ryc. 5. (po prawej) Pocztowa przesyłka służbowa do innego klienta w Berlinie (1939 r.) ostemplowana własnym wirnikiem P.K.O.

Pocztowa Kasa Oszczędności była również użytkownikiem maszyny frankującej, w której datownik różnił się graficznie zdecydowanie od innych maszyn. Każda dopuszczona do użytku maszyna frankująca miała swój numer identyfikacyjny (w tym przypadku jest to C 19).

Ryc. 6. Polecona przesyłka z nietypowym datownikiem „P.K.O. Warszawa” z maszyny frankującej z identyfikatorem C 19 i stosowną R-ką z 1938 r.

Wszystkie przesyłki (a było ich tysiące) przeszły drogę pocztową bez jakichkolwiek zastrzeżeń. Jest to jednoznaczny dowód, że zarówno datowniki, jak i R-ki, nie wzbudzały najmniejszych zastrzeżeń poczty i wszystkie te walory są poprawnymi przesyłkami pocztowymi i jak najbardziej kwalifikują się do eksponatów w klasie HP.

Oczywiście, niektóre akcesoria wykorzystywane przez P.K.O. (np. nie użyte blankiety wpłat lub czeków) nie powinny być prezentowane w filatelistycznych eksponatach w klasie HP, ale przesyłki pocztowe tej instytucji, jak najbardziej. W eksponatach HP nie pokazujemy bowiem czystych znaczków, całostek i druków pocztowych. Niekonwencjonalne w formie datowniki i R-ki były z pewnością zaakceptowane przez Poczta Polską i stanowią pełnoprawny i ciekawy materiał filatelistyczny.

Także użyte druki służbowe P.K.O. nie są drukami pocztowymi (choć brały udział w obrocie pocztowym) i ich użycie w eksponacie HP może być uzasadnione np. rzadką odbitką datownika pocztowego, którego nie możemy pokazać na innym walorze. Komentuje to inny zapis ze wspomnianego Regulaminu SREV dla klasy HP: „Wiedza filatelistyczna i pokrewna demonstrowana jest wyborem materiału do wystawienia i odpowiednim jego skomentowaniem” [2].

Ryc. 7. Taki przykładowy blankiet P.K.O. pokazujemy w eksponacie tylko ze względu na datownik pocztowy.

Wszystkie wykorzystane walory pochodzą z kolekcji autora.

Literatura:

- [1] „Pocztą a Poczta Kasa Oszczędności”, PF, nr 8/2021, str. 315-320;
- [2] https://zgpzf.pl/files/wystawiennictwo/3b_SREV_historia_poczty_HP.pdf;
- [3] „Instrukcja dla urzędów pocztowych obowiązująca przy wykonywaniu czynności dla Pocztovej Kasy Oszczędności w Warszawie”, Warszawa 1921 r., str. 9.